

Aşağıda tam metni yayınlanan tebliğ T.T.B. Başkanı Erdal ATABEK tarafından sunulmuştur

İnsan Çevresinin Sağlıklı Kılınması

**Türk Tabipler Birliği
Merkez Konseyi**

«Hava önemlidir bizler için. Ağaçlar, hayvanlar ve insanlar aynı havayı koklar. Beyaz adam için bunun da önemi yoktur. Ancak, size bu toprakları satacak olursak, havanın, temizliğine önem vermeyi de öğrenmeniz gerekir. Çocuklarınıza, havanın kutsal bir şey olduğunu öğretmeniz gerekir. Hem nasıl kutsal olmasın ki hava. Atalarımız doğdukları gün ilk nefeslerini bunun sayesinde almışlardır. Ölmeden önce son nefeslerini de gene bu havadan almazlar mı?»

Bu sözler, 1854 yılında bir kızılderili şefinin, kendilerinden toprak satın almak isteyen Amerika Birleşik Devletleri Başkanına verdiği yanıtta yer almıştır. Bu sözleri, doğayı «topraktan öğrenip kitapsız

bilen» insanın bir örneği olarak, sezgisiyle bugünlere ulaştıran Kızılderili Şefi şöyle sürdürüyor :

«Toprak satmamız için yaptığınız öneriyi inceleyeceğim. Eğer önerinizi kabul edecek olursak, bizim de bir koşulumuz olacak: Beyaz adam bu topraklar üzerinde yaşayan bütün canlılara saygı gösterecektir. Gökyüzünü toprağın sıcaklığını nasıl satın alabilirsiniz ya da satarsınız? Bunu anlamak bizler için çok güç. Bu toprakların her parçası halkım için kutsaldır. Çam ağaçlarının pırıldayan iğneleri, vızıldayan böcekleri, beyaz kumsallı sahiller, karanlık ormanlar ve sabahları çayırları örten buğu, halkımın anılarının ve geçirdiği yüzlerce yıllık deneylerinin bir parçasıdır... Nehirler ve ırmakların suyu, bizim için sadece akıp giden su değildir, atalarımızın kanıdır aynı zamanda. Bu toprakları size satarsak, bu suların ve toprakların kutsal olduğunu çocuklarınıza da öğretmeniz gerekecek. Biz nehirleri ve ırmakları kardeşimiz gibi severiz. Siz de aynı sevgiyi gösterebilecek misiniz kardeşlerimize? Biliyorum, beyazlar bizim gibi düşünmezler. Beyazlar için bir parça toprağın diğerinden farkı yoktur. Beyaz adam, topraktan istediğini almaya bakar ve sonra yoluna devam eder. Çünkü, beyaz adam toprağın dostu değil, düşmanıdır. Beyaz adam topraktan istediğini alınca, başka serüvenlere atılır. Beyaz adam annesi olan toprağa ve kardeşi olan gökyüzüne alıp satılacak, işlenecek, yağmalanacak bir şey gözüyle bakar. Onun bu ihtirasıdır ki, toprakları çölleştirecek ve her şeyi yiyip bitirecektir... Beyaz adamı bu topraklara getiren ve ona kızıl deriliyi boyunduruk altına alma gücünü veren Tanrının kaderini anlamıyoruz. Tıpkı Buffalo'ların öldürülüşünü, ormanların yakılışını, toprağın kirletilişini anlamadığımız gibi. Bir gün bakacaksınız, gökteki kartallar, dağları örten ormanlar yok olmuş, yabanî atlar ehlileştirilmiş ve her yer insanoğlunun kokusuyla dolmuş. İşte o gün insanoğlu için yaşamın sonu ve varlığını devam ettirebilme mücadelesinin başlangıcı olacak.»

İşte, bu mektuptan 121 yıl sonra, 1975 yılında içinde Türkiye'nin de bulunduğu ülkeler topluluğu Helsinki'de Avrupa Güvenliği ve İşbirliği Konferansında «Çevre Sorunları» konusunda şu ilkeleri kabul etmişlerdir :

Bugünün ve geleceğin kuşaklarının çıkarına, çevrenin korunması ve iyileştirilmesiyle doğanın korunmasının, kaynakların rasyonel kullanılmasının, halkların güvencesi ve bütün ülkelerin ekonomik kalkınmaları için büyük çapta önemli görevlerden biri olduğunu ve birçok çevre sorununun, özellikle Avrupa'da, yalnız sıkı bir uluslararası işbirliği yolu ile etkili bir biçimde çözümlenebileceğini açıklayarak,

Her katılan Devletin, işbirliği çerçevesinde, kendi ülkesinde sürdürdüğü girişimlerin, bir başka Devlette ya da ulusal yetki sınırları ötesindeki bölgelerde bozulma yaratmaya yol açmaması için gerekeni, Devletler Hukuku ilkeleri uyarınca işbirliği anlaşması içinde yerine getireceğini kabul ederek,

Herhangi bir çevre politikası başarısının, bütün halk kategorilerinin ve ulusal güçlerin, sorumluluklarının bilinci içinde, çevreyi koruma ve iyileştirmeye yardımcı olmalarına bağlı olduğunu ve bunun da özellikle gençlik gözönünde tutularak sürekli ve tam bir eğitim atılımı gerektirdiğini düşünerek,

Ekonomik kalkınmanın ve teknolojik ilerlemenin, çevrenin korunması ve tarihsel ve kültürel değerlerin korunması ile bağdaştırabileceğini, çevreye zararların önlemler alınmasıyla en iyi biçimde önlenilebileceğini, doğal kaynakların işletilmesinde ve yönetiminde ekoloji dengesinin korunması gerektiğini, geçirilmiş deneylerin gösterdiğini açıklayarak,

İşbirliği yapılması kararlaştırılmıştır.

Dünya Barış Günü nedeniyle çevre sorunlarını ele almanın özel bir anlamı var. Barış ve sömürsüz bir dünyanın kurulması için nasıl savaşım verilmesi gerekiyorsa, insanın doğayla uyumlu ve biyolojik dengeyi bozmadan yaşayabilmesi için de yoğun bir uğraş vermesi zorunludur. İnsanlığın günümüzde ulaştığı teknik bilgi ve beceri düzeyi, insanın ve doğanın tüm evrimini etkileyebilecek güce varmıştır. Bu nedenle de insanın tarihsel sorumluluğu en yüksek noktasına varmıştır. Nükleer enerjinin büyük insan kitlelerini yokedeabilecek, her türlü yaşam tipini ortadan kaldıracak ya da evriminden sapıtıracak silâhlara dönüşmesi olgusunda bu sorumluluk en somut biçiminde karşımıza çıkmaktadır.

Çevre kirlenmesi kuşkusuz insanlık kadar eskidir ve ilk insanla başladığı kabul edilebilir. Ancak çevre kirlenmesinin toplumsal boyutlara ulaşması özellikle, endüstrileşme süreci ve kapitalizmin emperyalizm aşamasına varmasıyla oluşmuştur. Bu aşamada insanın sömürülmesinin yanısıra doğanın da acımasız bir biçimde tüketilmesi ve kirlenmesi olayı ortaya çıkmıştır. Ancak doğanın böylesine sömürülmesi bir süre sonra kaynakların zayıflaması, çevrenin kirlenmesi ve giderek biyolojik dengenin insanın da zararına bozulması, toplumları da aşarak bir dünya sorunu durumuna gelmiştir. Kızılderi şefinin sezgisiyle vardığı gerçek, böylece doğrulanmış oldu.

Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization), sağlığı; «bedence ruhca ve sosyal iyilik durumu» olarak tanımlamaktadır. Bu ba-

kımdan, «insan çevresinin sağlıklı kılınması» deyimiyle, belirtmek istediğimiz konuya, sadece «çevre korunması» deyimini aşan bir anlam kazandırmak istiyoruz. Kuşkusuz, «çevre korunması» deyimini de sadece doğal kaynakların korunması anlamıyla yetinmemektedir. Ancak, doğal ve yapay kaynakların ötesindeki çevre de, insanın yaşadığı aile çevresi, çalıştığı iş çevresi eğitim gördüğü okul çevresi olarak bedensel ve ruhsal sağlıkta çok önemli roller oynamakta ve dikkate alınmaya değer bulunmaktadır.» Hele, bu geniş anlamdaki çevrenin, emperyalizmin yönlendirici etkisine fazlasiyle uğraşan, buna karşın bu etkileri denetleme gücünün çok azına sahip ülkelerdeki önemi daha da büyümektedir.

Türkiye, sanayileşme sürecine, gelişmiş ülkelere göre çok kısa bir zaman dilimi içinde girdiği halde, gerek sanayi ürünleri artıkları sorunu, gerekse hızlı kentleşmenin yarattığı çevre sağlığı sorunları hızla büyümektedir. Hava kirlenmesi, su kirlenmesi (kıyılar, ırmaklar, göller, denizler gibi), katı ve sıvı artıkların giderilmesi (kanalizasyon, dezenfeksiyon), çeşitli kirleri taşıyan vektör savaşı (sinek vb.) besin maddeleri denetimi, ulaşım ve trafik, sağlıklı yaşam için önemli konut sorunu, temizlenme sorunu, aydınlanma ve enerji sorunu, çocuklar için kreş, dinlenme için park, yeşil alan gibi sorunlara ek olarak, genel beslenme, işyeri sağlığı, okul sağlığı, sanayileşmeden, kentleşmeden, yurt içi ve dışı göçlerden doğan psiko-sosyal stressler ve bunlardan doğan ruhsal sorunlar; «çevrenin sağlıklı kılınması» deyimini içine girecek özet konulardır. Her ülke için değişik önem ve öncelikler taşıyan bu ulusal sorunlara ek olarak, uluslararası bir sorun olan iyonizan radyasyonlar sorunu da önem taşımaktadır.

Türkiye’de hızlı bir kentleşme vardır. Ancak, bu kentleşme büyüyen sanayi, artan hizmetlerin nüfus fazlasını çekmesinden çok, kırsal kesimin ittiği nüfusun kentlerde yığılması biçimindedir. 1960 - 1965 döneminde kentleşme hızı %5, 1965 - 1970 döneminde ise %6,2 olarak gerçekleşmiştir. Kent nüfusunun artma oranı 1950 - 1960 yılları arasında %80,2 ve 1960 - 1970 de ise %70,5 olmuştur. Aynı dönemlerde nüfusun genel artışı ise %32,8 ve %28,3’dür. Bu hızla büyüyen kentler, sorunlarını da birlikte büyütmektedir. (1) En hızlı gelişen kentlerden birisi olan başkent Ankara’da giderek artan hava kirliliği olayı ortaya çıkmıştır. Hava kirliliği, havada kirleticilerin olması, coğrafya koşulları bulunması ve meteorolojik koşulların varlığı ile oluşur ki, Ankara’da bu üç koşul da vardır. Ankara’daki hava kirliliği, olgunlaşmamış linyitlerin düzenli biçimde yakılmamasından doğan bol miktarda SO₂ gazından ileri gelmektedir. Oysa, bilindiği gibi Los Angeles’de hava kirliliğinin nedeni CO gazıdır. Ankara’da

bulunan hava kirliliği, bu kenti 1967 yılında 4. dereceye getirmişti. Uzmanlar, hava kirliliğinin arttığını, kirlilik derecesinin 3., ya da 2. dereceye yükseldiğini belirtmektedirler (2). Hava kirliliği, kuşkusuz sadece Ankara'yı değil, fazla kentleşen, ayrıca sanayi artıkları sorunu da büyüyen diğer bazı kentleri de ilgilendirmektedir. Sanayi ürünleri artıklarıyla kirlenen diğer bir bölge de Marmara denizi bölgesi ve Izmit kentidir. Marmara denizi bölgesi turizm için çok önemli bir bölge olduğu halde son yıllarda bu bölgenin bazı kesimlerinde (örneğin Izmit Körfezi) deniz ürünleri azalmış, denizden yararlanma olanakları kısıtlanmıştır. Izmit kentinde zaman zaman sanayi gazlarından doğan geçiçi teneffüs sistemi rahatsızlıkları görölmüştür. Hızla kentleşen bir diğer bölge olan Izmirde de körfez kirliliği artmaktadır. Son yıllarda yapılan çalışmalar Izmir körfezindeki deniz suyunun hızla kirlendiğini göstermektedir. Diğer bir geniş Kent Bölgesi İstanbul ve çevresidir.

İstanbul, 1970 yılında bir kolera salgını geçirdi. Ülkenin az gelişmiş, çevre koşulları bakımından yetersiz tüm kesimlerinde tifo, paratifo gibi bulaşıcı hastalıklar salgın adı verilmeden sık sık çıkmaktadır. Bu koşullarda herhangi bir vak'anın salgına dönüşmesi kolaylıkla olabilmektedir. Nitekim, bu günlerde İstanbul'da tifo, yurdu-muzun çeşitli bölgelerinde ölümlere de yol açan yaygın bir salgın hastalık vardır. Bu hastalığın adı, kendisinden daha çok tartışılmaktadır. Ölümlere de yol açan bir salgın hastalığın kolera olup olmaması, verdiği zarardan daha önemli değildir. Bu salgında da klinik tanıyla yetinilmesi, mikrobiyolojik tanımın söylenmemesi hastalığın kolera olması kuşkusunu daha da arttırmaktadır. Biz, bu kuşku ortamının koleradan daha zararlı olduğu kanısındayız. Bu durum dahi, yetkililerin görev anlayışına nasıl sahip çıktığını gösteren bir örnektir.

Çevrenin sağlıklı kılınması için gerekli koşullar, yeterli bütçe harcamasının yapılmaması, gerekli denetimin sağlanmaması, uygun organizasyonun kurulamaması nedenleriyle bozuk, eksik ve yetersiz olmaktadır. Sorunlar uzun bir süredir bilindiği, önlemleri Beş Yıllık Plânlarda belirtildiği halde ülkedeki temel sosyo-ekonomik yapıdaki bozukluklar nedeniyle çözümlenememektedir. Bu bozuk sosyo-ekonomik yapı ise, az gelişmiş ülke kapitalizminden kaynaklanmaktadır. Bu yapıdaki en az harcamayla en çok kazanç sağlama ögesi, insanın sağlıklı yaşaması için gerekli amaçları gözönüne almamakta, sorunlara öncelikle yer verilmesini önlemekte, sorunların çözümünü sürekli olarak daha sonraya ertelemektedir. Sanayileşmenin dışa bağımlı karakteri de, daha fazla üretim ve düşük maliyet öğelerini ön

plânda tutmakta, diğer yandan artan nüfus da sürekli olarak istihdamı zorlamaktadır. Yaklaşık olarak 2,5 milyon kişinin işsiz oluşu, iş alanlarının açılmasında zorlayıcı bir etken olmakta böylece yaşayanların sağlıklı bir çevrede bulunması yerine, kişileri bulabildiği koşullarda yaşama uğraşına itmektedir. Böylece, yaşamla barışık insanın yerini, yaşamla savaşıyor insan almaktadır ki, bu da genel barış amacıyla çalışmaktadır. Onun içindir ki, barışın temel ilkelerinden birisi olan «İnsan Çevresinin Sağlıklı Kılınması» da, bu ilkeyi bozan tüm etkilerle savaşmayı zorunlu kılmakta, insana eylemsel bir görev yüklemektedir.

« o »

Kaynaklar ve Şema :

(1) Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü : Türkiye'de Toplumsal ve Ekonomik Gelişiminin Elli Yılı, 1973, sayfa 68.

(2) Toplum Hekimliği, Prof. Dr. Nevres Başkan, Doç. Dr. Celâl Sungur, Doç. Dr. Yaşar Bilgin, 1976, sayfa 320.

ŞEMA : Bazı Kentlerin Büyüme İndeksi (1940 - 100) (Kaynak I)

Kentler	1950	1960	1970
İstanbul	118	185	283
Ankara	183	413	769
İzmir	124	161	283
Adana	133	263	399
Bursa	134	198	356
Eskişehir	148	252	356
Kocaeli	124	252	422
Elazığ	115	237	425
Diyarbakır	106	118	316
Gaziantep	126	217	395
Erzurum	112	189	282
Sivas	125	224	317

